

Kováts Levente Sándor¹

A clausewitzi háború mint politikai eszköz a 21. században

The Clausewitz War as a Political Tool in the 21st Century

Absztrakt

A fegyveres erők alkalmazása politikai célok elérésére az államok egyik legrégebbi és leghatékonyabb eszköze. A napjainkig is nemzetközileg elismert porosz tiszt és hadtudós Carl von Clausewitz a háborút politikai eszközként azonosította, pontosabban az állam legvégső eszközeként céljai elérésére. A hidegháború utáni időszakban a fejlett államok alapvetően békésen törekedtek vitás kérdéseik rendezésére, egészen 2022-ig. Azonban a háború, vagyis a katonai erő alkalmazása ebben az időszakban sem szűnt meg. Továbbra is vannak olyan esetek, amikor az államok kénytelenek ezen eszközhöz nyúlni politikai céljaik megvalósításáért, sokszor a nemzetközi béke és rend fenntartása érdekében.

Kulcsszavak: Clausewitz, háború, politika

Abstract

The use of armed forces to achieve political goals is one of the oldest and most effective tools of states. The Prussian officer and military scientist Car von Clausewitz, who is still internationally recognised to this day, identified war as a political tool, or more precisely, the state's ultimate tool for achieving its goals. After the cold war, developed states basically sought to settle their disputes peacefully, up until 2022. However, war, i.e. the use of military force, has not ceased to exist. There are still cases when states are forced to resort to this tool to achieve their political goals, often in order to maintain international peace and order.

Keywords: Clausewitz, war, politics

¹ E-mail: kovats.levente.s@gmail.com

Bevezetés

Az ember az idők kezdete óta hajlamos az erőszak alkalmazására azért, hogy érvényesítse akaratát. Idővel ezt egyre precízebben és szervezettebben tette, ami az államok megjelenésével ért a csúcára. Népek egészét mozgósították vezetőik céljaik elérése érdekében. Amennyiben napjainkban a háború meghatározását keressük, úgy a világ szinte minden egyetemén a Carl von Clausewitz által leírt megfogalmazást említik. Carl von Clausewitz *A háborúról* című fő művének jelentősége abból adódik, hogy ez volt az első olyan mű, amely a háborút politikai eszköznek tekinti, és figyelembe veszi a társadalom szerepét, valamint a politika és a nép szemszögéből értelmezi és definiálja a háborút, beleértve jelentőségüket harci szempontból a győzelemhez vezető úton. Jelen kutatásomban elméletének azon részét vizsgálom, hogy a háború mint politikai eszköz miképpen jelenik meg a 21. században úgy, ahogy Clausewitz leírta a 18. században, mennyire maradt meg az erőszak alkalmazása az államok politikai eszközeinek palettájában, és milyen esetekben alkalmazzák azt.

Carl von Clausewitz a következőképpen definiálta a háborút: „A háború tehát az erőszak alkalmazása, aminek célja, hogy az ellenfelet saját akartunk teljesítésére kényszerítsük.”² Tehát a háború az erőszak alkalmazása szervezett formában annak érdekében, hogy az ellenfél ennek hatására akaratunknak megfelelően cselekedjen.

Az erőszak sikeres alkalmazásának kulcsát Clausewitz így határozta meg: „Ahhoz, hogy az ellenfél teljesítse akaratunkat, olyan helyzetbe kell hoznunk, amely rá nézve hátrányosabb annál az áldozatnál, amelyet tőle követelünk.”³

Clausewitz továbbfejlesztette gondolatát, miszerint a háború a politika folytatása, csupán más eszközökkel, azaz egy politikai aktus. Mivel egy politikai célt hív életre, és az erőszak csupán eszköz, amellyel az adott célt el kívánjuk érni, a politikai cél fogja meghatározni az erőfeszítés nagyságát is. Minél nagyobb dolgot kívánunk elérni, ellenfelünk várhatóan annál inkább ellenáll, és annál nagyobb erőfelfejtést kell eszközöznünk, ami fordítva is hasonló reakciót fog kiváltani. Tehát a politikai cél mértékül szolgál. Összességében a háború, azaz az erőszak szervezett alkalmazása nem egyéb, mint a politika folytatása más, katonai eszközökkel, mivel a katonai erő alkalmazása csak egyike az államok rendelkezésére álló eszközöknek a politikai céljaik eléréséhez.⁴

Míg Clausewitz korában az államok közötti hadviselés és a háború által megváltoztatott status quo többé-kevésbé elfogadott volt, addig napjaink törvényeken alapuló nemzetközi rendszerében ez jelentősen megváltozott, azonban a katonai erő mint politikai eszköz továbbra is jelen van. Az első és a második világháború eseményeit követően, a modern fegyverek pusztítását megtapasztalva, a világ vezető hatalmai egy olyan nemzetközi rendszert kívántak létrehozni az ENSZ égisze alatt, amelyben a jog uralma⁵ a döntő, és amelyben az államok lemondanak az erőszak alkalmazásáról. Ezzel ki kívánták zárni a háború lehetőségét, vagy legalábbis jelentősen csökkenteni kívánták azt. Ennek érdekében az ENSZ Alapokmánya első két cikkelyének értelmében

² CLAUSEWITZ 2013: 39.

³ CLAUSEWITZ 2013: 41.

⁴ CLAUSEWITZ 2013: 46–54.

⁵ Rule of law – a szerző fordítása.

az államok lemondtak az erőszak alkalmazásáról, és azt a nemzetközi joggal szembenőnek tekintették.

Az Alapokmány 1. cikkének 1. pontja szerint

„[a]z Egyesült Nemzetek célja, hogy fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek”.⁶

A 2. cikk 3. pontja pedig kijelenti, hogy „A Szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszályaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe.”⁷

Két kivételt emel ki az Alapokmány. Az első a nemzetek természetes önvédelmi jogát érinti, és a dokumentum 51. cikkében jelenik meg:

„A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és a biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette. A tagok az önvédelem e jogának gyakorlása során fogantatosított rendszabályaikat azonnal a Biztonsági Tanács tudomására tartoznak hozni és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és kötelességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.”⁸

A második kivételt a 42. cikkben annak érdekében fogalmazták meg, hogy a nemzetközi rend és béke veszélyeztetése esetén mégis legyen jogi lehetőség az erőszak alkalmazására, azaz a kollektív biztonság garantálására. Amennyiben a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. cikkben említett rendszabályok elégtelenek (diplomáciai eszközök lator államok ellen), vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket fogantatosíthat, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához vagy helyreállításához szükségesnek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által fogantatosított tüntető felvonulásból, zárlatból (blokád) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.⁹

Ennek ellenére a katonai erő mint politikai eszköz továbbra is rendelkezésre áll, és az államok ezt nem zárják ki. Elég megtekinteni az Egyesült Államok legfrissebb biztonsági stratégiáját, amely egyértelműen kijelenti, hogy az Egyesült Államok a katonai

⁶ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.

⁷ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.

⁸ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.

⁹ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.

erőfölényét mindenáron fenn kívánja tartani annak érdekében, hogy politikai céljainak elérését biztosítsa, természetesen kizárólag legvégső esetben.¹⁰

Az ENSZ Alapokmánya nem vezetett volna önmagában a nemzetközi béke eljövételéhez, a nagyhatalmak közötti nyílt katonai konfliktus valószínűsége mégis jelentősen csökkent. A nukleáris fegyverek megjelenésének, valamint a hidegháború során a két szuperhatalom jelenlétének köszönhetően a nyílt háborút a két szövetség minden állama el kívánta kerülni. Világos volt, hogy egy ilyen konfliktus az emberiség elpusztulásához is vezethet. A kölcsönösen biztosított elpusztítás lehetősége (*mutually assured destruction* – MAD)¹¹ megakadályozta, hogy a két tábor között nyílt konfliktus alakuljon ki. Ezért a két szemben álló fél úgynevezett proxyháborúkon keresztül küzdött egymással, amelynek keretében még el nem kötelezett államokban támogattak számukra kedvező politikai ideológiával szimpatizáló csoportokat, hogy azok győzedelmeskedjenek az adott országban, és ezzel gyarapítsák saját táboruk számát a világ különböző régióiban, hogy ott stratégiai előnyre tegyenek szert.¹²

A hidegháború végével sokan úgy vélték, az államok közötti konfliktusok kora a végéhez közeledik. Olyan egyéb nyomásgyakorló eszközök, mint a gazdasági erő, előtérbe kerültek, hiszen ezek jóval kedvezőbbnek bizonyultak és nem követeltek milliányi életet. A Szovjetunió is végül a gazdasági verseny következtében omlott össze.

A keleti blokk megszűnésével úgy tűnt, az államok elindulnak egy demokratizálódási folyamat felé, és idővel jelentős részük demokratikus berendezkedésű lesz. A nemzetközi kapcsolatok elmélete idealista/liberális iskolájának egyes irányzatai úgy vélekedtek, hogy ebben az esetben megszűnhetnek a konfliktusok, hiszen az államok népei nem akarnak háborút, abba csak autokratikus vezetői kényszerítették bele őket. Az elmélet egyik képviselője, Michael W. Doyle demokratikus békeelve logikusan építi fel gondolatát, amely szerint demokratikus államok nem vívnak háborút egymással még vitás kérdések esetén sem.¹³

Habár az államok közötti ellentétek nem szűntek meg, a katonai konfliktusok száma jelentősen csökkent. Ezzel szemben előtérbe került a nem állami szereplők jelentősége, az államokon belüli konfliktusok és az aszimmetrikus hadviselés. A terrorista csoportok, felkelők okozta alacsony intenzitású konfliktusok száma jelentősen megugrott. Kizárólag az érintett erők tekintetében nevezhetők alacsony intenzitásúnak, a halálos áldozatok vagy a politikai eredmények tekintetében semmiképpen sem. Azonban ezek is jellemzően politikai indíttatásúak, ami megkülönbözteti őket a hagyományos bűnözőktől.¹⁴

A katonai erő alkalmazása napjainkban is különböző politikai célokat szolgálhat. Egyrészt lehet célunk egy ellenfél legyőzése, amely például fenyegeti a nemzetközi békét, és ekkor kerül előtérbe a katonai erő. Másrészt lehet cél a korlátozás vagy az elrettentés, amelynek keretében noha nem alkalmazzuk a rendelkezésre álló katonai erőt, annak pusztja megléte és lehetséges bevetésének következményei elégségesek

¹⁰ The White House 2022: 20.

¹¹ Mutual assured destruction, principle of deterrence founded on the notion that a nuclear attack by one superpower would be met with an overwhelming nuclear counterattack such that both the attacker and the defender would be annihilated. Lásd: www.britannica.com/topic/mutual-assured-destruction

¹² CREVELD 1991.

¹³ RÁCZ 2018: 127–133.

¹⁴ CREVELD 1991.

ahhoz, hogy az adott államot vagy nem állami szereplőt eredeti cselekvési tervétől elrettentsük, vagy inkább együttműködésre kényszerítsük.¹⁵

A kutatásom következő részében esettanulmányokon keresztül fogom bemutatni, hogy az elmúlt évtizedekben milyen helyzetben és milyen politikai céllal alkalmazták a katonai erőt nyugati demokráciák. Ennek érdekében három különböző konfliktust vizsgálok meg. Irakban a kollektív biztonság és a nemzetközi béke érdekében vívtak háborút. A délszláv háborúk esetében limitált katonai beavatkozás keretében a béke kikényszerítése volt a cél, míg Afganisztánban egy támadásra való reakcióként, az önvédelem jogcímén alkalmazták. Mind a három konfliktus más-más jellegű beavatkozást eredményezett, és más eredményeket is ért el.

Az öbölháború

A hidegháború után a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető krízisek közül az első Irak Kuvait elleni inváziója volt. Irak már évtizedek óta megkérdőjelezte Kuvait függetlenségét, és saját területéhez kívánta csatolni az apró országot. Irak először 1961-ben jelentette be igényét Kuvait területére, majd 1988-ban a határok felülvizsgálatát kérvényezte arra alapozva, hogy a két ország történelmileg egységet képezett. A két ország közötti kapcsolatok az iraki–iráni háború után kerültek mélypontra. Kuvait volt Irán egyik legnagyobb pénzügyi támogatója, amiért Szaddám Huszein a háború után revansot kívánt venni. Ezenkívül a háborút követő gazdasági helyzet is közrejátszott Irak offenzív külpolitikájában. Azzal vádolta Kuvaitot, hogy a határokat megsértve Irak területén található kőolajat termel ki és ad el a világpiacon. A viták békés rendezése érdekében Kuvait fizetett a hivatkozott kőolajeladások után, azonban ez nem bizonyult elégnek. Az iraki–iráni háborúban felépített katonai képességeire alapozva és bízva a nemzetközi közösség passzivitásában, Szaddám Huszein úgy döntött, lerohanja és elfoglalja Kuvaitot 1990. augusztus 2-án, ami pár óra alatt sikerült is.¹⁶

A nemzetközi közösség szinte egyhangúlag elítélte az inváziót, a nemzetközi joggal össze nem egyeztethetőnek tekintette, ennek köszönhetően a jogi válasz is hamar és széles támogatottsággal született meg. Az ENSZ keretében, a konfliktus mihamarabbi és békés rendezése végett a Biztonsági Tanács gyorsan, már augusztus 2-án elfogadta 660. határozatát, amelyben elítélte az inváziót, és felszólította Irakot, hogy vonja ki egységeit Kuvaitból, állítsa vissza az invázió előtti határokat, és hagyjon fel mindennemű erőszakos cselekménnyel.¹⁷ Miután ez nem történt meg, további nyomásgyakorlás érdekében a Biztonság Tanács elfogadta a 661. határozatot is, amely gazdasági és kereskedelmi szankciókat tartalmazott, bízva abban, hogy ez elegendő lesz a konfliktus békés rendezéséhez. Mivel Irak ennek nem tett eleget, az ENSZ ultimátumot adott. Amennyiben nem állítja vissza az invázió előtti status quót, és nem vonja ki erőit Kuvait területéről 1991. január 15-ig, az Alapokmány 51. cikkének értelmében ENSZ-felhatalmazással katonai beavatkozással kell szembenéznie.¹⁸

¹⁵ BARTHOLOMEES 2010: 225–232.

¹⁶ RESPERGER 1999.

¹⁷ *The Gulf War, 1991* [é. n.].

¹⁸ United Nations Security Council 1990: 660–661.

Irak a meghatározott dátumig nem teljesítette az ENSZ-határozatok pontjait, a politikai és gazdasági nyomás nem bizonyult elegendőnek. Az Egyesült Államok vezetésével létrejött egy több mint 35 országból álló koalíció, amely először biztosította Szaúd-Arábia védelmét a Sivatagi Pajzs hadművelet (*Operation Desert Shield*) keretében, majd előkészült Kuvait felszabadítására és Irak lerohanására. Kezdetben a Sivatagi Vihar (*Desert Storm*) keretében légitámadásokat hajtottak végre az iraki vezetési és irányítási pontok megsemmisítése céljából, majd 1991. február 24-én indult meg a szárazföldi hadművelet Sivatagi Szablya (*Operation Desert Saber*) néven. A több mint 800 000 főt számláló koalíciós haderő elsöprő és gyors győzelmet aratott Irak ellen, és felszabadította Kuvaitot, ezzel helyreállította a nemzetközi békét.¹⁹

Az ENSZ követeléseit Irak nem teljesítette, és a gazdasági szankciók sem kényszerítették térdre. Miután a békés politikai és gazdasági eszközök nem vezettek eredményre, egyedül a katonai erő alkalmazása állt rendelkezésre, amit az ENSZ 51. és 42. cikke is lehetővé tett. A beavatkozás gyors, elsöprő és sikeres volt. Az iraki hadsereg vereséget szenvedett, és a Szaddám Huszein vezette Irak kénytelen volt feladni eredeti céljait, azonban nem volt szükség az ország teljes elfoglalására, a béke hamarabb létrejött, és nem követte jelentős belpolitikai változás. Ezzel a beavatkozással jelezték az Egyesült Államok és szövetségesei, hogy készek és hajlandóak akár katonai erő alkalmazásával is beavatkozni a világ bármely pontján a törvényeken alapuló nemzetközi rend és béke fenntartása érdekében, ha bármilyen jogtalanság merül fel, amely veszélyeztetné azt.

A NATO beavatkozása a délszláv háborúban

A délszláv háború háttere jól ismert, a fennálló etnikai ellentétek mindig is jelen voltak az első világháború után létrehozott országban. Az állam egységét Josip Broz Tito személye garantálta, azonban a későbbi szétesését is az általa elfogadott tagállamok laza szövetsége alapozta meg, amelyet az erős központosítás helyett választott. Tito halála és a Szovjetunió összeomlása után Jugoszláviában felerősödtek az etnikai ellentétek. A szerb nacionalista Slobodan Milošević elnökké választását követően csökkenteni kívánta a tagállamok függetlenségét és megerősíteni a szerb nemzetségi vezető pozícióját, ami jelentősen növelte a nemzetiségek közötti feszültséget. Az ellentétek odáig növekedtek, hogy 1991-ben Szlovénia és Horvátország kikiáltotta függetlenségét. Szlovénia egy tiznapos háborúban sikerrel vívta ki függetlenségét, míg Horvátország 1992 januárjában fejezte be a harcot és vált nemzetközileg elismert önálló állammá. Kezdetben az Egyesült Államok és szövetségesei egy egységes Jugoszlávia fennmaradásában voltak érdekeltek, és erről tájékoztatták Miloševićet is, azonban a harcokat látva a békés megoldás érdekében mégis elismerték a függetlenedő államokat, bízva abban, hogy a harcok befejeződnek. A két ország elismerése további tagállamok függetlenségi törekvéseit erősítette. Bosznia-Hercegovina szintén jelezte függetlenségi vágyát, amit egy népszavazással erősítettek meg. Ezt a szerb

¹⁹ FINLAN 1991: 15–18.

és a horvát politikai vezetés sem kívánta elfogadni, és egyeztettek egymással a terület felosztásáról annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségeik által lakott területet saját államukhoz csatolják.²⁰

A konfliktus során a NATO már 1992 októberében megkezdte az Égi Megfigyelés (*Operation Sky Monitor*), majd a Repülésmegakadályozás (*Deny Flight*) műveletet, amelyekre ENSZ-határozat adott engedélyt (816. és előtte a 781.). Ezen műveletek célja az volt, hogy korlátozzák Bosznia-Hercegovina légtérhasználatát.²¹ A helyzet a konfliktus során folyamatosan romlott, noha többször felszólították az érintett feleket a civilek védelmére és az etnikai/vallási alapon megvalósuló erőszak felhagyására, azonban ez nem történt meg. A Szerbiával szemben alkalmazott gazdasági szankciók sem voltak sikeresek. Sokáig heves viták zajlottak a szövetségesek között, hogy a NATO-nak milyen esetben kellene effektív katonai erőt alkalmaznia ebben a konfliktusban, azonban a sorozatos brutalitások és a Sarajevó ostromakor látott erőszakhullám egyre inkább erre kényszerítette a szövetséget. Emellett például Douglas Hurd brit külügyminiszter úgy látta, hogy amennyiben a NATO nem lép semmit, kérdéssé válhat a szövetség fennmaradása. Szerbia 1994. február 8-án ultimátumot kapott arra vonatkozóan, hogy vonja ki nehéztüzérségét Sarajevó 20 km-es köréből, ellenkező esetben a NATO katonai erőt fog alkalmazni azok elpusztítására. Az ENSZ által kijelölt biztonsági zónák folyamatos megsértése, valamint a vallási és etnikai alapon történő erőszakos tevékenységek sokasága nem hagyott más lehetőséget a szövetség számára.²²

A NATO február 28-án hajtotta végre első éles akcióját, két F-16-os gépe lelőtt 4 támadó repülőgépet. Ezt követően az ENSZ szárazföldi erői számára biztosítottak légi támogatást szükség esetén. Ezek azonban rendkívül korlátozott számban következtek be. A boszniai szerbeket és az őket támogató Szerbiát többször is figyelmeztették, hogy amennyiben folytatódnak az ENSZ által védett helyeknek kikiáltott területek elleni támadások, annak jelentős következményei lesznek. A Megfontolt Erő (*Operation Deliberate Force*) elnevezésű légi művelet 1995. augusztus 30-án kezdődött, válaszul egy, a sarajevói piacot eltaláló tüzérségi támadásra, amelyben 37 ember vesztette életét. A művelet mindössze két héttel később véget ért, tárgyalóasztalhoz segítette a konfliktus mindhárom résztvevőjét, valamint tartós békét eredményezett.²³ A korlátozott politikai célok eléréséhez elegendő volt korlátozott katonai erőt alkalmazni. A hidegháború után ez volt az első légi kampány, amely sikeresen elérte politikai célját, a daytoni békemegállapodás lett az eredménye, és véget vetett az éveken át húzódo pusztításnak.

Az afganisztáni háború

A nem állami szereplők jelentősége a hidegháborús szembenállás befejeztével jelentősen megnövekedett, majd 2001-ben előtérbe került. A World Trade Center elleni

²⁰ OWEN 2000: 1–37.

²¹ *That the First Combat Action by NATO Forces Took Place in 1994, 45 Years After the Creation of the Alliance?* [é. n.].

²² OWEN 2000: 20–37.

²³ OWEN 2000: 28–37.

terrorista támadás új korszakot hozott a nemzetközi rendszerben. Az Egyesült Államokat támadás érte a saját területén, amit az egész világ végignézett a híradóban. George W. Bush amerikai elnök beszédet intézett az amerikai kongresszushoz, felszólította a tálib vezetést, hogy adják át az Egyesült Államok számára az összes al-Kaida-vezetőt, aki Afganisztánban rejtőzik. Engedjék szabadon az igazságtalanul bebörtönzött külföldieket, védjék meg a külföldi újságírókat, diplomatákat és önkénteseket, valamint zárjanak be azonnal és végleg minden terrorista kiképzőtábor az ország területén, és adjanak át minden terroristát, továbbá minden olyan személyt, aki támogatta a terroristák működését. Biztosítsanak teljes hozzáférést a terrorista kiképzőtáborokhoz, hogy meggyőződhesse, hogy valóban működésképtelenek. Az amerikai elnök kihangsúlyozta, hogy amennyiben nem tesznek eleget a követeléseknek, osztozni fognak a terroristák sorsában.²⁴

Abdul Szalam Zaif, a tálibok pakisztáni nagykövete kijelentette, hogy nem adják át Oszama bin Ladent, amíg az Egyesült Államok nem ad egyértelmű bizonyítékot a bűnösségére.²⁵

Az Egyesült Államok és szövetségeseik kénytelenek voltak katonai erejükre hagyatkozni, ami egy rendkívül elhúzódo és költséges háborúhoz vezetett, és semmiképpen sem lehet győzelemként értékelni.

A Tartós Szabadság hadművelet (*Operation Enduring Freedom*) fő célja az volt, hogy likvidálják az al-Kaida vezetőségét és erőit, példát statuálva a világ többi terrorista szervezetének, hogy az Egyesült Államok és szövetségesei készek a világ bármely pontján felvenni velük a harcot, és nem hagyják válasz nélkül a támadásokat. Ezt követően fel akarták számolni a szervezet Afganisztánban található kiképzőbázisait, hogy azokat ne lehessen újra használni. A tálibokra vonatkozóan az Egyesült Államok célja a hatalmuk megdöntése, vezetőik elpusztítása, valamint az országból való kiűzése volt annak érdekében, hogy azok többé ne tudják támogatni hasonló szervezetek működését. Afganisztán stabilizálásával az volt a cél, hogy azt többé terroristák ne használhassák bázisnak, és onnan ne tudjanak több támadást intézni sem az Egyesült Államok, sem a szövetségesei ellen. Légierővel és különleges műveleti erőkkel, valamint precíziós eszközökkel támogatták a lázadókat, akik az év végére minden jelentős várost elfoglaltak.²⁶ Donald Rumsfeld 2003. május 1-jén bejelentette, hogy a főbb harci tevékenységek véget értek Afganisztánban.²⁷ Azonban ez óriási tévedésnek bizonyult.

Egy elhúzódo konfliktus alakult ki, amelyben főszerepet vállalt a NATO is. Az Egyesült Államok szövetségesei először a Nemzetközi Biztonsági Támogató Erő (International Security Assistance Force – ISAF) keretében próbálták az ország biztonsági helyzetét javítani és az új központi kormányzat hatalmát stabilizálni, valamint az új afgán biztonsági erőket kiképezni. A misszióban részt vevő katonák száma egészen 2011-ig emelkedő tendenciát mutatott, azonban ez sem vezetett teljes sikerhez.²⁸ A tálibok rövid időn belül újraszerveződtek, és egy hosszú és véres felkelést folytattak a nemzetközi

²⁴ Address to a Joint Session of Congress and the American People 2001.

²⁵ Taliban defy Bush ultimatum 2001.

²⁶ WITTE [é. n.].

²⁷ Rumsfeld: Major Combat over in Afghanistan 2003.

²⁸ NATO [é. n.].

erőkkel szemben. Az elhúzódó konfliktus végül egy rendkívül megosztó kivonulással végződött, ezután a NATO által kiképzett új biztonsági erők hamar összeomlottak, és a tálibok visszaszerezték a hatalmat az országban. A kivonulás legfőbb oka az volt, hogy a 20 éve húzódó konfliktus a jelentős erőforrások ráfordítása ellenére sem úgy alakult, ahogy azt az Egyesült Államok vezetése tervezte, remélte.²⁹ A legnagyobb siker vélhetően Oszama bin Laden likvidálása volt.³⁰

Mint látható, egy nem állami szereplő cselekvésének hatására államok egy csoportja (NATO) alkalmazta az erőszakot mint politikai eszközt. Noha kezdetben jelentős eredményeket tudtak elérni, azokat tartósan nem sikerült fenntartani több okból sem, ezeknek az elemzésébe a jelenlegi kutatásban nem térek ki. Ez a konfliktus már jóval nagyobb volumenű volt, mint az előző kettő, és jóval összetettebb politikai célt fogalmazott meg azáltal, hogy egy állam teljes politikai rendszerét, berendezkedését kívánta megváltoztatni, ami végül nem sikerült.

Összefoglalás

A tanulmányból egyértelműen látható, hogy az államok szükség esetén továbbra is alkalmazzák katonai erejüket politikai céljaik eléréséhez, azonban ezeknek a beavatkozásoknak jellemzően valamilyen jogi alapja is van. Az egyik legfőbb cél mind a három bemutatott konfliktus esetében a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, helyreállítása volt, szemben a korábbi évszázadokban megfigyelhető egyéni, nemzeti célokkal. Egyik esetben sem területszerzés vagy kizárólag a pusztítás volt a célja a NATO beavatkozásainak. A politikai célok, az ellenfél jellege és az adott körülmények jelentősen meghatározzák, hogy milyen nagyságú és felépítésű katonai erőt vetnek be. Míg a délszláv háborúk esetében elegendő volt kizárólag a légi erő célzott alkalmazása annak érdekében, hogy a harcoló feleket tárgyalóasztalhoz ültessék, addig Irakkal szemben egy jelentős szárazföldi erő telepítése és alkalmazása is szükségessé vált, azonban nem kellett elfoglalni az ország területét és hosszú távon azon erőket állomásoztatni. Világos és megvalósítható politikai célok elérésére sikeresen alkalmaztak az államok katonai erőt. Ezzel szemben Afganisztánban egy irreguláris ellenféllel szemben hiába a befektetett idő és energia, az olykor zavaros politikai célokat nem sikerült elérni pusztán katonai erővel.

Felhasznált irodalom

- CLAUSEWITZ, Carl von (2013): *A háborúról*. Budapest: Zrínyi.
 CREVELD, Martin L. van (1991): *The Transformation of War*. New York – Toronto – New York: Free Press – Collier Macmillan Canada – Maxwell Macmillan International.
 FINLAN, Alastair (2003): *The Gulf War 1991*. London: Routledge.

²⁹ White House 2023.

³⁰ Death of Osama bin Laden Fast Facts 2013.

- OWEN, Robert C. (2000): *Deliberate Force. A Case Study in Effective Air Campaign*. Alabama Air University Press – Maxwell Air Force Base.
- RÁCZ Gábor (2018): A demokratikus béke elmélete. *Nemzet és Biztonság*, 11(3), 127–133.
- RESPERGER István (1999): *Az Öböl-háború (események, tapasztalatok)*. Budapest–Sopron.

Internetes források

- Address to a Joint Session of Congress and the American People (2001). *The White House*, 2001. szeptember. Online: https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html?fbclid=IwAR2uGlp5HHfDjd29Ew4yt-wysLmHZ_P4qTuCAwQmuNF0svHbFEq4_1C2iydbl; 2001.
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya*. San Francisco, 1945. június 26. Online: www.grotius.hu/doc/pub/HBJFWJ/az%20ensz%20alapokm%C3%A1nya.pdf
- BARTHOLOMEES, J. Boone szerk. (2010): *U.S. Army War College Guide to National Security Issues. Volume I: Theory of War and Strategy*. 4th Edition. Online: <https://media.defense.gov/2023/Apr/28/2003210823/-1/-1/0/2088.PDF>
- Death of Osama bin Laden Fast Facts (2013). *CNN*, 2013. szeptember 9. Online: <http://edition.cnn.com/2013/09/09/world/death-of-osama-bin-laden-fast-facts/>
- NATO [é. n.]: *ISAF's mission in Afghanistan (2001–2014)*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm
- Rumsfeld: Major Combat over in Afghanistan (2003). *CNN*, 2003. május 1. Online: <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/central/05/01/afghan.combat/>
- Taliban defy Bush ultimatum (2001). *The Guardian*, 2001. szeptember 21. Online: www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa15?fbclid=IwAR3nwc79G-Gl4Eu6Cd9etqUXzNhYsdbHAV3w5JTlpWFqLOfNacn7iQuvtp4
- That the First Combat Action by NATO Forces Took Place in 1994, 45 Years After the Creation of the Alliance?* [é. n.]. Online: <https://shape.nato.int/page2148121621>
- The Gulf War, 1991* [é. n.]. Online: <https://history.state.gov/milestones/1989-1992/gulf-war#%3A~%3Atext%3DThe%20invasion%20of%20Kuwait%20led%20to%20a%20United%20Cand%20retreat%20from%20Kuwait%20on%20February%2028%2C%201991>
- The White House (2022): *National Security Strategy*. Washington, 2022. október 12. Online: www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf
- The White House (2023): *U.S. Withdrawal from Afghanistan*. Online: www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2023/04/US-Withdrawal-from-Afghanistan.pdf
- United Nations Security Council (1990): *Resolution 660*. 1990. augusztus 2. Online: <http://unscr.com/en/resolutions/660>, <http://unscr.com/en/resolutions/661>
- WITTE, Griff [é. n.]: *Afghanistan War 2001–2014*. Online: <https://www.britannica.com/event/Afghanistan-War#ref1081481>